

УДК 332.1

DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.5.27>

Марусенко Аліна Володимирівна,

аспірантка кафедри регіональної політики

Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID ID: 0000-0001-8032-8177

СУСПІЛЬНО-ВЛАДНІ ВІДНОСИНИ В УМОВАХ УРБАНІЗАЦІЇ: СУТНІСТЬ, ЗМІСТ І ПЕРСПЕКТИВИ

SOCIO-POWER RELATIONS IN THE CONDITIONS OF URBANIZATION: ESSENCE, CONTENT AND PROSPECTS

Стаття присвячена дослідженню сутності і змісту суспільно-владних відносин в умовах урбанізації. Авторка виходить з того, що поняття «суспільно-владні відносини» є недостатньо розвиненим в категоріально-понятійному контексті, що вимагає його детального вивчення, особливо в сучасних умовах урбанізації. Метою статті є визначення сутності і змісту суспільно-владних відносин в урбанізованому середовищі, а також виявлення їх особливостей, проблем і перспектив. Для досягнення мети авторка використовує такі методи: аналіз наукової літератури, порівняльний, системний, історичний, логічний.

Результати дослідження свідчать, що суспільно-владні відносини в умовах урбанізації є взаємовідносинами між суспільством та органами влади у міському середовищі, що невинно зростає, які включають у себе правові, економічні, політичні, соціальні та екологічні аспекти з урахуванням засад сталого розвитку. Авторка визначає основні принципи, які мають лежати в основі суспільно-владних відносин: солідарність, відкритість, гнучкість. Також акцентується увага на ролі цифровізації та національно-патріотичних цінностей у суспільно-владних відносинах.

Висновки дослідження показують, що суспільно-владні відносини в умовах урбанізації мають велике значення для забезпечення стабільності, гармонії і прогресу суспільства, а також для реалізації інтересів і потреб громадян. Авторка пропонує напрями подальших досліджень, пов'язаних з вивченням суспільно-владних відносин в різних типах міст і регіонів. Таким чином, дослідження суспільно-владних відносин в умовах урбанізації передбачає пошук ефективних механізмів взаємодії влади і суспільства в процесі урбанізаційних змін задля забезпечення сталого розвитку, максимального використання потенціалу урбанізації з одночасним пошуком шляхів мінімізації її негативного впливу.

Ключові слова: суспільно-владні відносини, урбанізація, публічне управління, владні відносини, громадянське суспільство, сталий розвиток.

The article is devoted to the study of the essence and content of public-power relations in the conditions of urbanization. The author proceeds from the fact that the concept of "public-power relations" is not sufficiently developed in the categorical-conceptual context, which requires its detailed study, especially in modern conditions of urbanization. The purpose of the article is to determine the essence and content of public-power relations in an urbanized environment, as well as to identify their features, problems and prospects. To achieve the goal, the author uses the following methods: analysis of scientific literature, comparative, systematic, historical, logical.

The results of the study show that public-power relations in the conditions of urbanization are the relations between society and authorities in the urban environment, which is constantly growing, which include legal, economic, political, social and environmental aspects, taking into account the principles of sustainable development. The author defines the main principles that should underlie public-power relations: solidarity, openness, flexibility. Attention is also focused on the role of digitalization and national-patriotic values in public-power relations.

The findings of the study show that public-power relations in the conditions of urbanization are of great importance for ensuring the stability, harmony and progress of society, as well as for realizing the interests and needs of citizens. The author suggests directions for further research related to the study of public-power relations in various types of cities and regions. Thus, the study of public-power relations in the conditions of urbanization involves the search for effective mechanisms of interaction between the government and society in the process of urbanization changes in order to ensure sustainable development, the maximum use of the potential of urbanization while simultaneously searching for ways to minimize its negative impact.

Key words: public-power relations, urbanization, public administration, power relations, civil society, sustainable development.

Постановка проблеми. У вітчизняному науковому просторі оперують такими дефініціями як «публічне управління», «владні відносини», «суспільно-владні відносини». Якщо поняття «публічного управління» є розвиненим в категоріально-понятійному контексті, то визначення «суспільно-владних відносин» знайти непросто. Це свідчить про недостатню дослідженість категорії і цей факт стає підставою для її детального вивчення, особливо в сучасних умовах урбанізації. Трансформаційні зміни в сучасному світі спричиняють якісно новий етап розвитку суспільства, а, отже, роль інституту влади також має розкриватися в більш широкому контексті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Суспільно-владні відносини є важливим предметом наукового дослідження, який відображає складність і багатогранність сучасних суспільних процесів, цим питанням приділено увагу в публікаціях В. Владимірова, Н. Панасюка, П. Петровського, Н. Подвірної, О. Сушия, О. Хижняка та інших науковців та практиків. Разом із тим, незважаючи на значну кількість наукових напрацювань у цій сфері, пошук та обґрунтування нових підходів, інструментів та механізмів щодо розв'язання проблем суспільно-владних відносин в умовах урбанізації.

Визначення мети статті. Метою статті є визначення сутності і змісту суспільно-владних відносин в урбанізованому середовищі, а також виявлення їх особливостей, проблем і перспектив.

Виклад основного матеріалу дослідження. Суспільно-владні відносини є одним із ключових факторів стабільності, розвитку та демократизації суспільства. Вони відображають характер та якість взаємодії між суспільством та органами влади на різних рівнях управління. Вони також залежать від різноманітних соціальних, економічних, політичних, культурних та інших чинників, які змінюються в умовах глобалізації, інформатизації та урбанізації.

Петровський П. М. влучно зазначає, що «суспільно-владні відносини як предмет наукового дослідження характеризуються складністю і багатоплановістю, органічним поєднанням об'єктивних і суб'єктивних чинників, спонтанних і мобілізаційних тенденцій тощо» [1, с. 2]. У свою чергу Суший О., досліджуючи суспільно-владні відносини в контексті психосоціальної культури зазначає, що «перспективи теперішнього й майбутнього національно-державного розвитку лежать у площині слідування державно-управлінській стратегії, що спирається на створення реальних матеріальних та природовідповідних

(передусім психосоціальної природі) умов життєдіяльності суспільства з опорою на творчі сили та можливості конкретної людини» [2, с. 72].

Панасюк Н., вивчаючи відносини влади у суспільстві підкреслює, що «влада є складним багаторівневим феноменом суспільного життя, який потребує детального та різностороннього вивчення» [3]. Владиміров М. В., аналізуючи політичну модернізацію суспільних відносин резюмує: «забезпечення партнерських взаємин між владою і суспільством в ході динамічного процесу проведення глибоких соціально-економічних і політичних перетворень багато в чому залежить від ефективності обраної стратегії і тактики державної інформаційної політики, що є невід'ємними складовими державного управління такими процесами» [4, с. 8].

Зазначимо, що у побудові суспільно-владних відносин завжди вистачало гострих питань. Так, у більш ранніх дослідженнях Хижняка О. В. зазначав, що «серед характеристик суспільно-владних відносин у сучасній Україні все частіше називається громадянська депривація» [5, с. 6]. Також науковець наголошував на домінуванні політичних комунікацій і маніпуляцій у суспільно-владних відносинах, а не партнерських стосунків і конструктивних колективних соціальних дій. Але з плином часу тенденції змінювались. Так, Подвірна Н. у пізнішому дослідженні наголошує, що «невід'ємною ознакою сучасного етапу суспільного розвитку в Україні є посилення участі громадян у процесах публічного управління, сьогодні значно актуалізується саме останній рівень суспільно-владної взаємодії, яка є різновидом політичної участі» [6, с. 104].

Розкрити суть суспільно-владних відносин неможливо без апелювання вихідними поняттями «влада» і «суспільство» (табл. 1).

Як бачимо з табл. 1, є класичні (базові) визначення влади і суспільства, а є дослідницькі з акцентами на важливі нюанси та проблематики. Беззаперечно, останні мають цінність у трансформаційні періоди для влади і суспільства. З усіх визначень очевидно, що ці два поняття нероздільні один від одного, оскільки не існує такого суспільства, де б не мала бути та чи інша владна ієрархія. Отже, весь спектр взаємодії «суспільство-влада» охоплюється поняттям «суспільно-владні відносини» (рис. 1).

Зупинимось на найважливіших аспектах запропонованої нами схеми взаємодії «влада-суспільство».

По-перше, на нашу думку, вкоріненим у схему взаємодії має бути саме поняття «громадян-

ського суспільства», а не просто «суспільства» чи «інформаційного суспільства».

Ще 10–15 років тому поширеною була думка, на кшталт тієї, що висловлена дослідником Месюк М. П., а саме: «ні чинні нормативно-правові акти, ні наукові доробки не дають чіткого однозначного визначення взаємодії держави та громадянського суспільства, що значно ускладнює процес дослідження та управлінсько-право-

вого регулювання взаємин держави та громадськості» [13].

Натомість, з 2012 року спостерігається активний рух вперед у розвитку громадянського суспільства. Нині ідея громадянського суспільства є однією з провідних. Наприклад, навіть на офіційному Інтернет-ресурсі Державної міграційної служби розміщена абетка громадянського суспільства з таким визначенням ключового терміну:

Таблиця 1

Сутність дефініцій «суспільство» і «влада» у дослідженнях вітчизняних науковців

Автор, джерело	Визначення
Румянцева А. [7, с. 114]	Суспільство – група людей, яким притаманні різні інтереси, цінності і цілі. Людські суспільства характеризуються моделлю відносин (соціальних відносин) між людьми, яка може бути описана як сукупність відносин між його суб'єктами.
Пачковський Ю.Ф. [8, с. 204]	У широкому розумінні суспільством називають будь-яку сукупність історично складених форм спільної діяльності людей. У вузькому розумінні суспільство розглядається як конкретна соціальна організація взаємодії людей, нації, народності, населення країни, що характеризується власними соціокультурними, духовними, ментальними та іншими особливостями (наприклад, українське суспільство).
Козирев М. П. [9, с. 44]	Суспільство – сукупність усіх засобів взаємодії та форм об'єднання людей.
Артеменко С. Б., Фляшнікова А. Б. [10, с. 76]	Суспільство – сукупність усіх існуючих суспільних відносин індивідів, сформованих у процесі їх історичної взаємодії.
Панасюк Н. [3]	Суспільство є системою, а значить має розглядатися як складне цілісне утворення. Основними його підсистемами є: соціальна, економічна, політична, культурна, побутова і т. д.
Головатий М. [10, с. 116]	Влада – це реальна здатність і можливість суб'єкта соціального життя (соціуму) здійснювати свою волю, впливати на діяльність, поведінку людей за допомогою певних і конкретних засобів: авторитету, права, насильства тощо.
Бліхар С. В. [11, с. 79]	Влада – це здатність, право і можливість розпоряджатись та здійснювати визначений вплив на долю, поведінку, діяльність людей з допомогою різних засобів: права, авторитету, волі, примусу.
Румянцева А. [7, с. 114]	Влада – можливість нав'язати свою волю кому-небудь, навіть всупереч його бажання і не заважаючи на його супротив.
Панасюк Н. [3]	Не можна обмежитись тривіальним підходом, де владу розглядають як можливість управління чи наявність чи наявність владних повноважень. Владу розглядають як соціальне ставлення, як соціальну взаємодію, як ресурс для досягнення певних амбіційних цілей, як вплив на поведінку.
Найчук А. В. [12, с. 34]	Справжня влада – це не саме позбавлення волі підданих, а формування такої залежності, коли людина поступається владній настанові не тільки через страх, а й із власної волі, внаслідок необхідності, авторитету.

[систематизовано автором на основі джерел, зазначених в табл.]

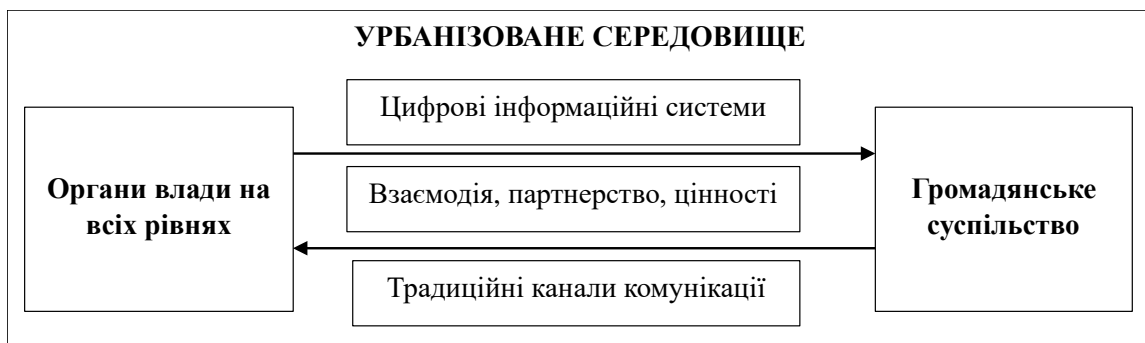

Рис. 1. Схематичне зображення суспільно-владних відносин

[запропоновано автором]

«громадянське суспільство – суспільство громадян з високим рівнем економічних, соціальних, політичних, культурних і моральних властивостей, яке утворює розвинені правові відносини з державою; суспільство рівноправних громадян, яке не залежить від держави, але взаємодіє з нею заради спільного блага» [14].

По-друге, погоджуємося з підходом Хижняк О. В. [5] щодо трьох ключових принципів, які мають лежати в основі суспільно-владних відносин: принципи солідарності, відкритості, гнучкості. Однак, на нашу думку, доцільним є ще принцип партнерства. І, звичайно, не забуваємо про цінності. Так, Костельнюк М. М. вивчаючи політичні цінності як базові регулятори суспільно-владних відносин вказує на актуалізацію цінності патріотичної і національної спрямованості: «цінності національного пріоритету стають домінуючими в політиці (та навіть організуються у націоналістичні ідеології) за певних умов – захист від зовнішньої агресії (акцентує патріотизм), національно-культурний ренесанс, захист національно-етнічної ідентичності, прагнення зрілих етносів (народностей, що вже усвідомлюють себе як націю) до утворення власної національної держави» [15, с. 294].

По-третє, важливим є осучаснення інформаційних систем для комунікацій. Так, традиційні канали, звісно, актуальні. Однак, на підмогу їм мають бути впроваджені посилені засоби цифровізації. Дзюндзюк Б. В. наголошує, що «для успішного функціонування механізму взаємодії органів влади з громадянами на базі концепції цифрового врядування, держава повинна потурбуватись про навчання населення цифровим навичкам, переглянути принципи доступу до державних даних у сторону більшої їх відкритості та простоти доступу для громадян, всебічно сприяти більш активній участі громадян у розробці політики та ЕПП» [16, с. 127].

По-четверте, вкрай важливе значення має середовище, в якому взаємодіють суспільство і влада. Погоджуємося з думкою Колесніченко С. С., що «питання влади та владних відносин потрібно розглядати лише комплексно із урахуванням врахуванням суспільного ладу, форми правління, моделі управління державою, а також станом розвитку і готовності самого суспільства до удосконалення влади та владних відносин в умовах розвитку інформаційного суспільства» [17, с. 63–64]. Поруч з тим, на нашу думку, важливо розглядати взаємодію «влада-суспільство» саме в умовах урбанізації. Пояснимо, чому урбанізоване середовище так важливо в цих взаємовідносинах.

З кінця ХХ століття процеси урбанізації почали стрімко наростати, досягнувши найвищої точки на початку ХХІ століття. Населення всього світу у 2023 році перевищило позначку у 8 млрд осіб, що викликає низку соціально-демографічних і економічних процесів, пов'язаних з міграцією населення у міста. З одного боку, міста стають центрами економічного розвитку, а з іншого підсвічується деструктивний вплив – погіршення стану навколишнього середовища, а також проблеми соціально-гуманітарного характеру. Це може здійснювати дестабілізаційну та розбалансовуючу дію на систему «людина – суспільство – влада – природа». А, значить, ігнорувати факт урбанізації у процесі дослідження сучасних аспектів суспільно-владних відносин категорично не можна.

До того ж, сталий розвиток міст і громад – є однією з Цілей сталого розвитку ООН на період 2015–2030 року. У доповіді [18], адаптованій під умови України серед ключових завдань в межах цієї цілі наведено:

- забезпечити розвиток поселень і територій виключно на засадах комплексного планування та управління за участю громадськості;

- забезпечити своєчасне оповіщення населення про надзвичайні ситуації з використанням інноваційних технологій;

- забезпечити розробку і реалізацію стратегій місцевого розвитку, спрямованих на економічне зростання, створення робочих місць, розвиток туризму, рекреації, місцевої культури і виробництво місцевої продукції.

У перерахованих завданнях неозброєним оком простежуються поняття «влада», «громадянське суспільство», «комунікації». Це підтверджує важливість дослідження суспільно-владних відносин в контексті розвитку міст, спричиненого процесами урбанізації.

Повернемося до суті урбанізації задля характеристики суспільно-владних відносин в умовах урбанізації (табл. 2).

Проаналізувавши різні підходи до визначенні суті урбанізації, серед головних особливостей цього поняття в контексті суспільно-владних відносин слід виділити такі:

- 1) процеси урбанізації є незворотними, тому потребують і потребуватимуть уваги у системі взаємодії «влада-суспільство»;

- 2) урбаністично-трансформаційні зміни вимагають від суспільно-владних відносин ефективно реагувати на нові виклики і проблеми урбанізованих територій;

- 3) економічне обґрунтування державно-управлінських рішень є підставою до розвитку наукового прогресу в умовах урбанізації;

Сутність дефініцій «урбанізація»

Автор, джерело	Визначення	Напрямок
Академічний тлумачний словник [21]	Урбанізація – це історичний процес швидкого зростання старих і появи нових міст та підвищення їхньої ролі в економічному й культурному житті суспільства.	загальний
Central Intelligence Agency [22]	Урбанізація – це поступова зміна місця проживання людського населення із сільської місцевості до міських районів у поєднанні із загальним зростанням та розвитком міських поселень, зростанням частки міського населення, поширенням міського способу життя у певному регіоні, країні, світі.	загальний
Бакуліна Г. Ю. [23, с. 26]	Урбанізація – це зростання міст унаслідок переміщення населення із сільських районів у пошуках кращої роботи та кращих умов для життя.	загальний
Омельченко Н. В. [24, с. 61]	Урбанізація являє собою глобальний соціально-географічний процес, який зумовлює постійну модернізацію суспільства.	в контексті публічного управління
Гончар О. М. [25, с. 52]	Урбанізація – це процес кількісних та якісних (структурних) змін в економіці, що змушує оточуюче середовище пристосовуватись до змін і проявляється у зростанні ролі міських поселень, зростанні частки індустріальних підприємств та підприємств сфери послуг, розширенні меж міст, поширенні міського способу життя, прагненні до підвищення життєвих стандартів, міграції, зміні екологічного стану та ін.	в контексті публічного управління та економіки
Сергієнко Л. В. [26, с. 44]	Урбанізація – це процес зміни екологічного, економічного, соціального, гуманітарного та культурного середовищ співіснування людей як у містах, так і у селах, що обумовлені збільшенням кількості міського населення, концентрацією ресурсів та капіталу у містах.	в контексті публічного управління
Колтун В. С., Бабінець О. П. [27, с. 62]	Урбанізація — це глобальний історичний процес, який (окрім зростання частки міського населення та підвищення значущості міст і міського життя в розвитку суспільства) характеризується концентрацією економічного, демографічного, фінансового, соціального, культурного та політичного потенціалу, має значний вплив на умови і спосіб життя, навколишнє середовище, сталий розвиток і зумовлює нові вимоги та засади просторового планування житгездатності населених пунктів	в контексті публічного управління

[систематизовано автором на основі джерел, вказаних в табл.]

4) не примус, а взаємодія влади і суспільства, активне залучення інституту громадянського суспільства – залог ефективних комунікацій в урбанізованому середовищі;

5) особлива увага – на суспільно-владні відносини в містах як осередках урбанізації, що потребує аналізу політики децентралізації;

6) суспільно-владні відносини в міських умовах можуть бути досить складними, потреби та інтереси містян можуть розходитися з інтересами органів влади та власників бізнесу.

Погоджуємося з Сергієнко Л. В., який зазначає, що «сукупність наслідків урбанізаційних процесів формують перед вітчизняною системою публічного управління та адміністрування ряд завдань, вирішення яких у майбутньому є запорукою дотримання прав і свобод людей та їх безпечного співіснування» [26].

У свою чергу Колтун В. С., Бабінець О. П. доводять, що «швидкі темпи та незворотність урба-

нізаційних змін формують ряд викликів, перед якими постає система публічного управління, що у свою чергу обумовлює необхідність її трансформації» [27, с. 60].

Висновки. На основі вивчення категоріально-понятійного апарату, на нашу думку, суспільно-владні відносини в умовах урбанізації – це взаємовідносини між суспільством та органами влади у міському середовищі, що невпинно зростає, які включають у себе правові, економічні, політичні, соціальні та екологічні аспекти з урахуванням засад сталого розвитку.

Таким чином, дослідження суспільно-владних відносин в умовах урбанізації передбачає пошук ефективних механізмів взаємодії влади і суспільства в процесі урбанізаційних змін задля забезпечення сталого розвитку, максимального використання потенціалу урбанізації з одночасним пошуком шляхів мінімізації її негативного впливу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

- Петровський П. М. Парадигма як модель дослідження суспільно-владних відносин [Електронний ресурс] / П. М. Петровський. // Державне будівництво. 2008. № 2. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2008_2_58

2. Суший О. Психосоціальна культура як практика і механізм розвитку суспільно-владних відносин [Електронний ресурс] / О. Суший // *Вісник Національної академії державного управління при Президенті України*. 2012. № 1. С. 65–73. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2012_1_9
3. Панасюк Н. Відносини влади як фактор суспільного життя країни [Електронний ресурс] / Н. Панасюк // *Гілея: науковий вісник*. 2013. № 75. С. 502–504. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2013_75_212.
4. Владимиров М. В. Комунікативні аспекти політичної модернізації суспільних відносин 141–148 [Електронний ресурс] / М. В. Владимиров. // *Теорія та практика державного управління*. 2013. Вип. 3. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpu_2013_3_22.
5. Хижняк О. В. Колективні соціальні дії та модернізація суспільно-владних відносин: нові виклики [Електронний ресурс] / О. В. Хижняк // *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. 2014. Вип. 16. С. 5–13. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mnf_2014_16_3
6. Подвірна Н. Комунікативна складова у відносинах між владою та суспільством [Електронний ресурс] / Н. Подвірна // *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2017. № 1. С. 96–108. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mvckrc_2017_1_12
7. Румянцева А. Влада і суспільство: проблеми взаємодії в країнах СНД [Електронний ресурс] / А. Румянцева // *Науковий вісник [Одеського національного економічного університету]*. 2019. № 4. С. 111–123. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2019_4_9.
8. Соціологія : підручник / Ю. Ф. Пачковський, Н. В. Коваліско, І. В. Городняк та ін. ; за ред. д-ра соціол. наук, проф. Ю. Ф. Пачковського. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 418 с.
9. Козирев М. П. Соціологія: підручник / М. П. Козирев. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016. 656 с.
10. Політологічний словник: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. М.Ф. Головатого та О.В. Антоноука. К.: МАУП, 2005. 792 с.
11. Політологія: навчально-методичний посібник (у схемах і таблицях) / за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. Львів: ПП «Арал», 2018. 540 с
12. Найчук А. В. Владні відносини в державах традиційного суспільства: соціально-філософський аналіз [Електронний ресурс] / А. В. Найчук // *Вісник Національного авіаційного університету. Філософія. Культурологія*. 2011. № 2. С. 34–39. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnau_f_2011_2_9
13. Месюк М. П. Взаємодія як визначальний принцип у відносинах органів державної влади та громадянського суспільства [Електронний ресурс] / М. П. Месюк // *Економіка та держава*. 2011. № 6. С. 153–156. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2011_6_42
14. Державна міграційна служба України: офіційний портал. Режим доступу: <https://dpsu.gov.ua/ua/abetka-gromadyanskogo-suspilstva>.
15. Костельнюк М. М. Політичні цінності як базові регулятори суспільно-владних відносин [Електронний ресурс] / М. М. Костельнюк // *Молодий вчений*. 2018. № 3(1). С. 292–297. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_3\(1\)_68](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_3(1)_68)
16. Дзюндзюк Б. В. Механізм взаємодії органів влади з громадянами в умовах віртуалізації суспільних відносин [Електронний ресурс] / Б. В. Дзюндзюк // *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 6. С. 123–127. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2016_6_25
17. Колесніченко С. С. Влада і суспільство: взаємодія і суспільний вплив. 2016. Том 4. № 13. *Філософія і політологія в контексті сучасної культури*. <https://fip.dp.ua/index.php/FIP/article/view/788/918>.
18. Цілі Сталого розвитку України: Національна доповідь. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf>.
19. Заставецький Т. Б. Стадійність розвитку урбанізаційного процесу в Україні [Електронний ресурс] / Т. Б. Заставецький // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Географія*. 2014. № 2. С. 17–21.
20. Індекс конкурентоспроможності міст-2021. Режим доступу: http://www.ier.com.ua/files/Projects/2021/IKM/MCI2021%20report%2030.08.2021_UKR.pdf.
21. Академічний тлумачний словник. Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/urbanizacija>.
22. Central Intelligence Agency. The World Factbook. URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-worldfactbook/fields/2212.html>
23. Бакуліна Г.Ю. Урбанізація як тенденція розвитку суспільства: міжнародний аспект. *Світове господарство і міжнародні економічні відносини*. Серія: Економіка і суспільство. 2018. №18. Режим доступу: https://economyandsociety.in.ua/journals/18_ukr/4.pdf
24. Омельченко Н.В. Визначення феномена урбанізації в сучасних соціально-географічних дослідженнях. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Географічні науки. 2014. Вип. 1. Режим доступу: <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/5029/%D0%9E%D0%BC%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

25. Гончар О.М Сутність урбанізації як глобального економічного процесу. Світове господарство і міжнародні економічні відносини. Серія: Економіка і суспільство. 2016. №2. Режим доступу: https://economyandsociety.in.ua/journals/2_ukr/10.pdf.

26. Сергієнко Л. В. Розвиток публічного управління у контексті урбанізаційних змін. Державне управління: вдосконалення та розвиток. 2020. №1. Режим доступу: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/1_2020/36.pdf.

27. Колтун В. С. Урбанізація та її вплив на розвиток публічного управління: понятійно-категорійний аналіз [Електронний ресурс] / В. С. Колтун, О. П. Бабінець // Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 18. С. 59–64.